

УДК 378.14:316.77].001.11.616.31-053.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-1-39>

Оксана ЄФРЕМОВА,
orcid.org/0000-0002-5149-2151
кандидат медичних наук,
доцент кафедри стоматології дитячого віку
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
(Львів, Україна) yefremova.oks@gmail.com

ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИТЯЧИХ СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ СИТУАТИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У цій статті обґрунтовано структуру авторської концепції підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії. Авторська концепція поєднує кілька сфер діяльності суб'єктів наукового дослідження: медичної, оскільки організація науково-дослідницького процесу стосується представників сфери охорони здоров'я; стоматологічної, позаяк цільовим аспектом окреслюється підготовка майбутніх лікарів-стоматологів, професійна діяльність яких зосереджується в системі педіатричної стоматології; освітньої, що спрямовує на оновлення стоматологічної освіти у медичних закладах вищої освіти за рахунок використання сучасних педагогічних технологій і відтак розглядається як педагогічна концепція. Концепція складається з п'яти концептів і відображає послідовність, поетапність і логіку здійснення наукового дослідження. Конкретизовано сутність актуалітетно-аргументаційного, перспективно-інноваційного, науково-методологічного, методично-забезпечувального та аналітично-результативного концептів дослідно-експериментальної роботи. У концепції враховуються інтегративність різновекторних напрямів наукового пошуку. Аргументовано доцільність осучаснення професійної підготовки майбутніх стоматологів дитячого віку для формування готовності до професійної взаємодії, що зосереджує увагу на прогресивних змінах у системі вищої медичної освіти. Узагальнено погляди дослідників стосовно необхідності вдосконалення професійної підготовки студентів з урахуванням різноспрямованості навчання майбутніх педіатричних лікарів-стоматологів. Висвітлено науково-методологічне обґрунтування науково-дослідницького пошуку в контексті дослідження. Обґрунтовано необхідність методичного забезпечення практичного аспекту експериментальної роботи та доведення достовірності отриманих результатів. Підкреслено наявність інтеграції всіх визначених концептів у цілісній авторській концепції підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Ключові слова: концепція, концепт, професійна підготовка, дитячі стоматологи, ситуативно-комунікативні моделі, професійна взаємодія.

Oksana YEFREMOVA,
orcid.org/0000-0002-5149-2151
PhD (medical sciences),
Associate Professor at the Pediatric Dentistry Department
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
(Lviv, Ukraine) yefremova.oks@gmail.com

BASIC CONCEPTS OF THE TRAINING SYSTEM OF FUTURE PEDIATRIC DENTISTS BY MEANS OF SITUATION-COMMUNICATIVE MODELS OF PROFESSIONAL INTERACTION

This article substantiates the structure of the author's concept of training future pediatric dentists by means of situational-communicative models of professional interaction. The author's concept combines several spheres of activity of subjects of scientific research: medical, since the organization of the scientific research process concerns representatives of the field of health care; stomatological, since the target aspect outlines the training of future dentists, whose professional activity is concentrated in the system of pediatric dentistry; educational, aimed at updating dental education in medical institutions of higher education due to the use of modern pedagogical technologies and is therefore considered as a pedagogical concept. The conception consists of five concepts and reflects the sequence, phasing and logic of scientific research. The essence of actuality-argumentative, prospective-innovative, scientific-methodological, methodical-providing and analytical-resultative concepts of research and experimental work has been concretized. The conception takes into account the integrability of various directions of scientific research. The expediency of modernizing the professional training of future pediatric dentists for the formation of readiness for professional interaction is argued.

focusing attention on progressive changes in the system of higher medical education. The views of researchers regarding the necessity to improve the professional training of students, taking into account the diversity of education of future pediatric dentists, are summarized. The scientific and methodological justification of scientific research in the context of research is highlighted. The need for methodical maintenance of the practical aspect of experimental work and proving the reliability of the obtained results is substantiated. The presence of integration of all defined concepts in a holistic author's concept of training future pediatric dentists by means of situational-communicative models of professional interaction is emphasized.

Key words: *conception, concept, professional training, pediatric dentists, situational communication models, professional interaction.*

Постановка проблеми. Дослідно-експериментальна робота, спрямована на вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я, зосереджує увагу науковців на множинності напрямів навчання студентів різних медичних спеціальностей. Контекст підготовки майбутніх дитячих стоматологів (МДС) у вищій школі охоплює теоретичний і практичний зміст стоматологічного процесу, який покликаний опанувати студенти впродовж навчання у медичному закладі вищої освіти (МЗВО). Водночас важливим і необхідним складником становлення МДС у період здобуття вищої освіти є врахування студентами особливостей професійно-комунікативної взаємодії з пацієнтами дитячого віку, з особами, які супроводжують дітей в стоматологічний кабінет, медичними працівниками означеної сфери та ін. Відтак виникає потреба відобразити системність і логічність інтеграції різних аспектів у навчальному професіогенезі МДС, що базується на основних концептуальних положеннях дослідження означеної проблеми.

Аналіз досліджень. Питання реформування та модернізації системи вищої медичної освіти поглиблено аналізується науковцями, які аргументують авторські концептуальні положення стосовно вдосконалення педагогічної системи медичної освіти (О. Акімова; В. Гуменюк; Л. Дудікова; К. Іващенко; І. Каньковський, Ю. Казаков; Я. Кульбашна; І. Мельничук; Г. Пустовіт та ін.) як основи розвитку особистісної зрілості студентів та зорієнтованих на становлення фахівців сфери охорони здоров'я ще в період навчання.

Мета статті – охарактеризувати основні концепти системи підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність авторських педагогічних систем у МЗВО зумовлюється комплексністю різновекторної підготовки студентів, що визначається майбутньою спеціальністю (наприклад, підготовкою майбутніх дитячих стоматологів), акцентуацією уваги на їхніх конкретних і важливих якостях (що в кон-

тексті нашого дослідження спрямовується на підготовку МДС до професійної взаємодії), творчим підходом викладачів до інновації освітнього середовища в сучасному МЗВО тощо. Однією з таких систем розглядаємо систему підготовки МДС засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Для розробки авторської системи враховано необхідність «виокремлення базових концептів» (Сисоєва, 2013: 223) як «системи поглядів на певне явище; способу розуміння, тлумачення якихось явищ» (Словник іншомовних слів, 1974: 420), що «використовується для позначення головного задуму в науковій та іншій діяльності людини» (Філософський енциклопедичний словник, 2002: 301). Відтак актуалізується потреба теоретичного обґрунтування взаємозв'язку, взаємовпливу та взаємодії всіх складників системи підготовки МДС засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії, що відображається в основних концептуальних положеннях дослідження.

Про складну структуру концепції зазначається в дисертації В. Гуменюка, де автор розглядає концепцію як «теоретичне знання у функціональному і діяльнісно-особистісному аспектах, що сприяє визначенню ціннісних і рефлексивних полів діяльності; є сферою знань, що визначає сенси розробки теорії, забезпечуючи перетворення емпіричного знання в теорію» (Гуменюк, 2023: 276). Позаяк, на думку Л. Велитченко теоретична основа концепції має здатність до варіативності (Велитченко, 2009: 75), відтак виокремлення засадничих концептів новоствореної системи базується на врахуванні цільових аспектів дослідження (що в нашому дослідженні передбачає підготовку МДС до професійної взаємодії) та обґрунтування науково-методологічного, методично-забезпечувального, процесуально-дослідницького аспектів наукового пошуку. Примітно, що авторська концепція поєднує кілька сфер діяльності суб'єктів наукового дослідження:

– медичної, оскільки організація науково-дослідницького процесу стосується представників сфери охорони здоров'я;

– стоматологічної, позаяк цільовим аспектом окреслюється підготовка МДС – лікарів-стоматологів, професійна діяльність яких зосереджується в системі педіатричної стоматології;

– освітньої, що спрямовує на оновлення стоматологічної освіти у МЗВО за рахунок використання сучасних педагогічних технологій і відтак розглядається як «педагогічна концепція», що розуміється як «система поглядів на те чи інше педагогічне явище, як процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; провідна ідея педагогічної теорії» (Гончаренко, 2011: 177), яка «повинна підкріплюватись дослідженнями та емпіричними даними» (Немченко, Голік, Лебідь, 2014: 26).

Дослідники уточнюють структуру педагогічної концепції та аналізують цей феномен як сукупність теоретичного, методологічного та технологічного концептів (Гуменюк, 2023: 278). З метою розкриття авторського бачення різних аспектів комплексної структури концепції підготовки МДС теоретичний і технологічний концепти розподіляємо ще на 2 концепти. Відтак авторська концепція складається з п'яти концептів і відображає послідовність, поетапність і логіку здійснення наукового дослідження. Це актуалітетно-аргументаційний, перспективно-інноваційний, науково-методологічний, методично-забезпечувальний та аналітично-результативний концепти.

Смислове наповнення актуалітетно-аргументаційного концепту зосереджує увагу на підкресленні актуальності наукового пошуку для вдосконалення системи стоматологічної освіти та аргументації необхідності впровадження дослідницьких ініціатив у МЗВО. Означений складник авторської концепції визначаємо як необхідних компонент дослідження, що базується на таких елементах:

– аналіз прогресивних тенденцій у галузі стоматології в історичному плані (від витоків стоматології як науки та лікарської спеціальності до створення системи професійної підготовки МДС);

– урахування сучасного нормативно-правового забезпечення, що стосується вищої освіти загалом, вищої медичної освіти та стоматологічної освіти зокрема;

– порівняння успіхів і досягнень у вітчизняній та закордонній стоматології дитячого віку для аргументації осучаснення системи професійної підготовки МДС;

– поглиблене вивчення особливостей професійно-комунікативної взаємодії МДС, що враховуються у дослідженнях сучасних науковців.

Урахування актуалітетно-аргументаційного концепту в науковому пошуку зосереджує увагу на прогресивних змінах у системі професійної підготовки МДС і дає змогу підтвердити значимість проведення дослідження у напрямі формування готовності студентів-стоматологів дитячого віку до професійної взаємодії.

Другий концепт авторської концепції – перспективно-інноваційний – ґрунтується узагальненні поглядів дослідників стосовно необхідності вдосконалення професійної підготовки МДС з урахуванням різноспрямованості навчання майбутніх педіатричних лікарів-стоматологів. Зокрема враховували такі чинники:

– наукове обґрунтування дослідниками сутності комунікативної компетентності медичного персоналу, що є основою професійної взаємодії МДС у майбутній роботі за фахом;

– висновки дослідників та викладачів-практиків щодо ефективності й доцільності осучаснення професійної підготовки МДС шляхом упровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, що в контексті нашого дослідження підкреслює успішність використання інтерактивних форм, методів, засобів і технологій для створення ситуативних моделей професійної взаємодії педіатричних стоматологів.

Відтак у перспективно-інноваційному концепті авторської концепції поєднується різноманітність наукових поглядів і думок дослідників щодо можливостей вдосконалення сучасної стоматологічної освіти. Окрім цього розширюється науково-дослідницький світогляд викладачів МЗВО, що сприяє виявленню креативності для організації ефективної моделі навчання МДС з метою формування у студентів готовності до професійної взаємодії. Враховували досвід науковців-експериментаторів щодо результативності інноватизації освітнього процесу в МЗВО; аргументацію дослідників стосовно доцільності й перспектив використання інтерактивного навчання у стоматологічній освіті. Важливим доповненням у змістовому наповненні перспективно-інноваційного концепту є аргументація ефективності використання в підготовці МДС таких педагогічних інновацій, як навчальні тренінги, що доцільно розглядати як взаємопов'язану сукупність ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Таким чином, два концепти (актуалітетно-аргументаційний та перспективно-інноваційний) відображають теоретичний контекст авторської концепції. Разом з тим, будь-яке наукове дослідження потребує методологічного забезпечення.

Тому необхідним і важливим компонентом авторській концепції є науково-методологічний концепт, у якому зосереджено увагу на методологічних підходах, закономірностях, загальнодидактичних та специфічних принципах підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

У науково-методологічному концепті нашого дослідження визначено такі методологічні підходи: гносеологічний, діяльнісний, праксеологічний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, синергетичний, системний. Узагальнення наукового розуміння та дослідницьких поглядів у контексті професійного методологування уможливує створення сучасного дослідницько-експериментального освітнього середовища в МЗВО. Окреслені методологічні підходи відображають науковий зміст навчання майбутніх фахівців педіатричної стоматології в контексті дослідницького завдання – підготовки МДС до професійної взаємодії.

Зміст науково-методологічного концепту розширювався за рахунок урахування сукупності принципів навчання:

- принципів перебудови вищої медичної освіти в Україні;
- принципів пріоритетності самостійного навчання, спільної діяльності, використання наявного досвіду, індивідуального підходу, рефлексивності, елективності, системності навчання (Хоботова, Єхалов, 2018: 35–36);
- упровадження біоетичних принципів у професійну діяльність майбутніх лікарів (Філоненко, 2015);
- принципів безперервності освіти у формуванні професійної компетентності майбутніх стоматологів (Кульбашна, 2013) та ін.

У науково-методологічному концепті авторської концепції обґрунтовано зміст і специфіку дотримання загальнодидактичних принципів науковості, систематичності та послідовності навчання, зв'язку навчання з життям, теорії з практикою, наочності й активності навчання. Важливим доповненням цього концепту є визначення та врахування специфічних принципів: професійної суб'єктності майбутніх дитячих стоматологів; екстраполяції результатів самоосвітньої діяльності студентів у нові умови інтерактивної взаємодії; візуалізації авторських ситуативних моделей; сепарації важливих моментів ефективної професійної взаємодії; прагматичності використання ситуативного моделювання професійної взаємодії.

Авторська концепція підготовки МДС засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії матиме цілісну й довершену форму за умови презентації авторського бачення проведеного наукового дослідження. Відтак виокремлено методично-забезпечувальний концепт, в якому відображено покрокову організацію всіх етапів дослідно-експериментальної роботи, методикою та практичний досвід організації експериментально-дослідницького процесу. У методично-забезпечувальному концепті враховано такі складники:

- компонентна структура готовності МДС до професійної взаємодії;
- педагогічні умови, спеціально створені, методично забезпечені, процесуально цілеспрямовані на формування конкретних компонентів досліджуваної готовності;
- структурно-функціональна модель цілісного освітнього процесу підготовки МДС засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Враховуючи, що отримані результати можуть бути гіпотетично очікуваними чи абсолютно несподіваними й водночас новими, відтак усі здобуті статистичні матеріали потребують поглибленого аналізу та доведення їх достовірності. Тому особливої значущості набуває аналітично-результативний концепт, в якому не лише відображені отримані результати, а й представлені авторські міркування, матеріали верифікації, інтерпретації та узагальнення, що дослідники відносять до технологічного концепту (Гуменюк, 2023: 283).

Висновки. Отже, у дослідно-експериментальній роботі враховуються різновекторні напрями наукового пошуку: аргументована актуалізація доцільності осучаснення професійної підготовки майбутніх стоматологів дитячого віку для формування готовності до професійної взаємодії; методологічне обґрунтування науково-дослідницького пошуку в контексті дослідження; методичне забезпечення практичного аспекту експериментальної роботи та доведення достовірності отриманих результатів. Спостерігається інтеграція всіх визначених концептів у цілісній авторській концепції підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії. Перспективи подальших наукових досліджень визначаємо в напрямі уточнення педагогічних умов та їх методичного забезпечення для підготовки майбутніх дитячих стоматологів засобами ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Велитченко, Л. К. Методологічна сутність категорії підходу в науковому дослідженні. *Психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 72–79.
2. Гончаренко, С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. (2-ге, доповн. і випр.). Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Гуменюк, В. В. Теорія і практика підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у медичних закладах вищої освіти: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2023. 546 с.
4. Кульбашна, Я. А. Принцип безперервності освіти у формуванні професійної компетентності майбутніх стоматологів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. № 3–4. С. 85–89.
5. Немченко, С. Г., Голік, О. Б., Лебідь, О. В. Педагогіка вищої школи. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2014. 534 с.
6. Сисоєва, С. О. Методологічні концепти освітології. *Освітологія*. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. (Укл.). Київ: ВП «Едельвейс», 2013. С. 223–227.
7. Словник іншомовних слів / за редакцією чл.-кор. АН УРСР О. С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.
8. Філоненко, М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря: [моногр.]. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 334 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 744 с.
10. Хоботова, Н. В., Схалов, В. В. Педагогічні принципи навчання лікарів-інтернів різних спеціальностей. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2018. № 11 (29). С. 34–37.

REFERENCES

1. Velytchenko, L. K. (2009). Metodolohichna sutnist katehorii pidkходу v naukovomu doslidzhenn [Methodological essence of the approach category in scientific research]. *Psykhologhiia ta pedahohika – Psychology and pedagogy*, 2. 72–79. [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (2011). Ukrainyskiy pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. (2nd ed., add. and ex.). Rivne: Volynki oberehy, 552. [in Ukrainian].
3. Humeniuk, V. V. (2023). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnix mahistriv medytsyny do pedahohichnoi diialnosti u medychnykh zakladakh vyshchoi osvity [Theory and practice of training future masters of medicine for pedagogical activity in medical institutions of higher education]: thesis ... Dr. ped. of science:13.00.04 / Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy. Khmelnytsky, 546. [in Ukrainian].
4. Kulbashna, Ya. A. (2013). Pryntsyp bezperervnosti osvity u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnix stomatolohiv [The principle of continuity of education in the formation of professional competence of future dentists]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka – Continuous professional education: theory and practice*, 3–4. 85–89. [in Ukrainian].
5. Nemchenko, S. H., Holik, O. B., Lebid, O. V. (2014). Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]. Donetsk: LANDON-XXI. 534. [in Ukrainian].
6. Sysoieva, S. O. (2013). Metodolohichni kontsepty osvitolohii [Methodological concepts of education]. *Osvitolohiia – Educational science*. V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva. (Coll.). Kyiv: VP “Edelweiss”. 223–227. [in Ukrainian].
7. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words] (1974) / edited by member-cor. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR O.S. Melnychuk. Kyiv, 865. [in Ukrainian].
8. Filonenko, M. (2015). Psykhologhiia osobystisnoho stanovlennia maibutnoho likaria [Psychology of personal development of the future doctor]: [monogr.]. Kyiv: Center for Educational Literature, 334. [in Ukrainian].
9. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] (2002) / Chief. ed. V. I. Shynkaruk. Kyiv: Abrys, 744. [in Ukrainian].
10. Khobotova, N. V., Yekhalov, V. V. (2018). Pedahohichni pryntsypy navchannia likariv-interniv riznykh spetsialnostei [Pedagogical principles of studying interns of various specialties]. *International Academy Journal Web of Scholar*, 11 (29). 34–37. [in Ukrainian].